

PROMĚNA STRUKTUR V CÍRKVI

Norbert Greinacher

Pojem „struktura“ musíme v tomto pojednání chápat ve velmi širokém smyslu slova, a to jako určité povědomí a pořádací princip uvnitř určité instituce, v našem případě církve, které jí umožňují plnit její úlohu a přetrvávat v čase. Také pojem „pastorace“ je zde používán ve velmi širokém významu a značí všechny životní projevy církve na všech úrovních a ve všech výrazech její činnosti. Pojednáme tedy do jisté míry o změnách, které se v životě církve projevují. Všimneme si přitom určitých důležitých tendencí, které předložíme jako teze.

ZMĚNY STRUKTUR V OBECNĚ CÍRKVI

1. Od sakralizace k sekularizaci

Sakralizace vypovídá, že ve světě existují určité oblasti, určitá místa, jistí lidé a jisté instituce, které jsou sakrální, což značí, že jsou zasvěceny Bohu, či jsou samy božské. Může to být třeba kostel jako dům boží, sakrální řeč, nebo kněz jako zasvěcená osoba, ale i politický nebo společenský řád jako císařství, udělované z boží milosti, nebo i sakrální umění, a někdy dokonce i příroda, či alespoň její části, atd. Při takovém způsobu myšlení je ovšem to, co není sakrální, ve vlastním smyslu profánní a poně-

vadž leží před prahem sakrálního, je nakonec v podstatě od dábla.

Takové pojetí sakrálního a profánního bylo však Ježíšovou zvěstí — a to poprvé v dějinách lidstva — zavrženo. Proto také může Dietrich Bonhoeffer tvrdit, že křesťanství není vlastně žádné náboženství, poněvadž myšlenkové představy a schémata dosavadních náboženství tak radikálně rozbíjí, že již nemůže být pochopeno v kategoriích náboženství.¹¹⁶ Ježíšovým vtělením není svět sakralizován, je však v člověku radikálně posvěcen, což znamená Bohem přijat.

Po onom zásadním zvratu, který způsobila Ježíšova zvěst, následovala ve třetím století opětovná sakralizace. Tento vývoj byl ovlivněn především starozákonním židovským a helénisticko-rímským myšlením. Středověký západní svět byl tak do značné míry sakralizován, ba dokonce zcírkevněn. Co nebylo pod přímým vlivem církve, co bylo jaksi extra ecclesiam, to nedávalo také možnosti spásy, a bylo to tedy dalekosáhle demonizováno.

Dějiny však neznají žádného ustrnutí. Po sakralizaci sekulárního následovala sekularizace sakralizovaného řádu. Její duchovně dějinné působení začalo již ve 12. století, když totiž raná scholastika poznala zásadní autonomii člověka a prosazovala tak určitou emancipaci světských oblastí. Společensky relevantní se však stala sekularizace teprve roku 1789 ve francouzské revoluci. Že tento všeobecný společenský sekularizační proces, v jehož průběhu se stále více společenských oblastí vydělovalo z poručnictví církve, byl jednak umožněn samotným učním Ježíšovým a že pak je také ona sekularizace samotnou zvěstí Ježíšovou vyžadována, poznala i katolická teologie. Právě křesťanská víra učí, že vše pozemské bylo sice stvořeno Bohem, Tvůrce však všechno stvořené radikálně přesahuje. Tak bylo rozdělení světa na sféru sakrální a profánní zrušeno v samém základu. Křesťanská víra sama uznává původní světskost světa, a znamená tedy sama sekularizaci a odbožštění světa, zbavuje ho numinozity. Křesťanská víra nejdříve uznává světskost světa a teprve pak dochází — a to často velmi namáhavým postupem — k poznání, že za tímto pouze světským světem existuje skutečnost, která předcházejíc jakoukoli lidskou zkušenost, člověka přijala, milovala a tím i posvětila. Svět

však tím, že byl Bohem přijat, nebyl ještě zbožštěn. Bůh svět nezbožšťuje a není také žádným jeho konkurentem. Bůh přijímá svět a člověka právě jako něco od sebe zcela odlišného. Bůh si žádá svět a člověka právě v jeho světskosti a lidsví. Přijetí světa Bohem znamená proto jeho uvolnění do vlastního, samostatného a nebožského stavu, to jest právě do světskosti. Pouze ten, kdo uznává světskost světa, není v nebezpečí, že bude stavět Boha na roveň lidem, světu nebo také církvi.

2. Od celonárodní církve k církvi menšinové

Celonárodní církev vyjadřuje již samotným svým označením úzkou vazbu, ne-li přímo identitu církve a národa. Je-li církev celonárodní, má v celé společnosti velmi významnou integrující funkci. Stává se v takovém případě garantem jednoty národa. Ustavuje a saktualizuje jednotnou podobu společnosti a přizpůsobuje se jí celou svou strukturou. Do celonárodní církve se člověk rodí a příslušnost k jistému národu znamená vždy i příslušnost k určité církvi a obráceně. Uvědomělá příslušnost k církvi a osobní víra tak ustupují do pozadí, pokud nemizí vůbec.

Pro naši dnešní situaci je typické, že se v ní celonárodní církev chýlí k zániku. V souvislosti s procesem proměny celé společnosti, který se stal společensky relevantním na konci 18. století, podstoupila s celou společností funkční změny i církev. Stala se dnes ve společnosti prakticky okrajovým jevem. Má sice dosud některé rysy celonárodní církve, například jsou-li ještě křtěny téměř všechny děti katolických rodičů. Stále víc se však projevují tendence širokých vrstev obyvatelstva uvolnit se ze svazku církve, případně i přerušit poslední pouta s církvi.

Církev budoucnosti nebude již tedy církvi celonárodní, ale církvi menšinovou, církvi diaspory. „Křesťanství je (i když v různém měřítku) všude ve světě a všude na světě v diaspoře: opravdoví křesťané jsou počtem v menšině a křesťanství nikde nehraje skutečně vůdčí roli, která by mu umožňovala, aby své době vtisklo v plné síle a zřetelně znak křesťanského ideálu. Jsme naopak nepochybně v periodě, kdy onen proces odsouvání v dias-

poru — ať už pro něj uvádíme jakékoliv důvody — bude ještě dále pokračovat.“¹¹⁷

3. Od křesťanství, do něhož se rodíme, ke křesťanství svobodně zvolenému

V době, od které ještě nejsme příliš vzdáleni, byla katolická víra v širokých kruzích víceméně samozřejmě předávána jednou generací druhé. Člověk se stal katolíkem, jako se stává Rakušanem nebo Němcem: rodem a tradicí. V tomto ohledu se situace změnila a v budoucnu se bude jistě měnit ještě více. Víra dnes již není skutečností, která je přijímána bez ptaní a kterou člověk jednou v životě přijme, aby pak již po celý svůj život věřil. Vlivem procesu všeobecné racionalizace, který formuje stále více celý náš život, je víra nucena stále znovu se před soudem rozumu ospravedlňovat. I vzhledem ke své víře musí dnešní člověk provádět trvalou reflexi. Pro církev a tím i pro pastorační praxi, je dnes velmi důležité, aby se nespolehaly na podporu křesťanské tradice a křesťanských institucí, ale zaměřily se zcela vědomě a jasně na službu osobní víře jednotlivce. Karl Rahner říká jasně a jednoznačně: „Křesťanská víra je buď osobním svobodným rozhodnutím jednotlivce, nebo neexistuje“.¹¹⁸ Takové osobní víře však dnes neposloužíme, když chráníme jednotlivce v křesťanských institucích před stykem se „zlým světem“, nýbrž pouze tím, že mu dáme příležitost osvědčit se a přivádíme ho postupně ke skutečnému a pravému rozhodnutí pro víru, které je právě Novým zákonem požadováno. V naší tradiční pastorační praxi je dosud příliš obvyklé, že úzkostlivě bráníme tomu, aby jednotlivce byl jako dospělá osoba vystaven zkoušce víry, vyslovil se pro nebo proti církvi a tak svou víru projevil. Zde musí jistě nastat změna, která zdůrazní charakter dobrovolnosti v církvi a bude vyžadovat od jednotlivce skutečné osobní rozhodnutí pro víru.

4. Od hierarchické církve k lidu božímu

K radikálně novému na křesťanské zvěsti patří i požadavek, že novozákonní obec má být podle Ježíšovy vůle obcí bratří. Tak čteme u Mat 23, 8—12: „Vy se však nedá-

vejte oslovovati „rabbi“, neboť jeden je váš mistr, vy pak jste všichni bratři. A otcem nenazýváte nikoho na světě, neboť jeden je váš Otec, jenž je v nebesích. Ani se nedávejte nazývat učiteli, neboť jeden je váš Učitel, Kristus. Kdo je z vás největší, budiž vaším služebníkem!“ V prvních staletích byla ona slova také ve značné míře zachovávána, takže se opravdu mohlo mluvit o bratrství v církvi. Počínaje třetím stoletím však nastal obrat. Ačkoliv Ježíš přece výslovně mluvil o službě, a ne o vládě, vznikla hierarchie, „posvátná vrchnost“. Vznikl hierarchický a patriarchální řád, v němž je nástupce Petřův oslovován jako Svatý otec, kněz jako Otec a členové církve jako děti, ačkoliv Ježíš výslovně říkal, že existuje jen jeden Otec v nebi a že v církvi jsme všichni bratři. V církvi vznikl sakralizovaný stav kněžší, ačkoliv v Novém zákoně výslovně stojí, že je jen jeden kněz: Kristus.

Také zde dnes dochází ke změně struktury. Druhý vatikánský koncil označil církev výslovně jako lid boží, v němž panuje přede vším rozlišením podle služebních úřadů základní rovnost. Koncil se přitom odvolává výslovně na 1 Petr 2, 9: „Vy však jste ‚pokolení vyvolené‘, ‚kněžstvo královské‘, ‚národ svatý‘, ‚lid, který patří Bohu‘, abyste zvěstovali vznešené vlastnosti toho, jenž z temnoty vás povolal k svému podivuhodnému světlu. Kdysi jste nebyli ‚lid boží‘, nyní však jste ‚lid boží‘. To však znamená, že prvotní je v církvi základní rovnost, kolegialita všech údů. Každý úřad v církvi je — právě i v pojetí druhého vatikánského koncilu — úřadem služby, má význam pouze s ohledem na službu, a tedy se zřetelem k vzdělávání církve (srv. Ef 4, 12).

Tento nový — a přitom prastarý — pohled znamená nyní vlastně zrušení kléru jako sociologického stavu, určitou relativizaci hierarchie a zdůraznění služebního charakteru úřadu. Walter Dirks píše: „Papež je ustanoven pro spásu služby, a služka není na světě pro papeže“¹¹⁹. V této souvislosti by mělo být s konečnou platností pohřbeno i označení „laik“. Ve vlastním smyslu — totiž ve smyslu neodborníků — neexistují v církvi žádní laici. Existují pouze křesťané a mezi nimi přirozeně i nositelé služebních úřadů.

5. Přemístění těžiště z centrály církve do jednotlivé obce

V novozákonním smyslu je církev v první řadě a zcela bytostně jednotlivá obec: např. tedy církev v Korintu, církev v Jeruzalémě, atd. Církev se uskutečňuje v těchto jednotlivých obcích. V nich se odehrává v novozákonním smyslu to podstatné, především shromažďování křesťanů ke slavení hostiny Páně. Tak tomu bylo i v prvních staletích. Ponenáhlu se však toto pojetí měnilo. Církev byla stále více centralizována. Církev — tou byl míněn stále více papež a Řím. Tam byla vynášena důležitá rozhodnutí, odtud byla církev řízena a odtud byl také určován způsob slavení liturgie až do těch nejmenších podrobností. Zde bylo rozhodováno o nauce, zde byly vydávány církevní právní předpisy, ukládány právní sankce a udělovány dispensy.

Dnes se tedy — a to právě v souvislosti s druhým vatikánským koncilem — znovu poznává, že církev se bytostně uskutečňuje tam, kde se shromažďuje obec, aby poslouchala slovo boží a slavila hostinu Páně. Církev se tedy stává církví v jednotlivých obcích. Tam se realizuje to, co církev konstituuje: dějinná a společenská přítomnost vtěleného Boha, zpřítomnění zjevení Boha, který se v Kristu sděluje světu. Jednotlivá obec, jak píše Karl Rahner, není tedy „jen jednou z jaksi dodatečně založených agentur světové církve, jež by mohla takové založení právě tak dobře opomenout, ale je samou událostí této světové církve... Místní církev nevzniká tedy atomizačním dělením světového prostoru obecné církve, nýbrž soustředěním církve na svou vlastní událostnost.“¹²⁰ Na jiném místě Karl Rahner píše: „Církev je ve svém nejbytostnějším určení dějinnou přítomností vtěleného slova božího ve světě. Je dějinně uchopitelným projevem spásné vůle boží, která se udála v Kristu. Proto je však také církev nejuchopitelněji a nejintenzivněji událostí tam, kde je přítomen ve své obci zplnomocněným hlásáním konsekračních slov sám Kristus poskytující spásu jako ukřižovaný a zmrtvýchvstalý a kde se vykoupení stává účinným tím, že se zpřítomňuje ve svátostně uchopitelnosti. Slavení eucharistie je tedy nejintenzivnější událostí církve“¹²¹.

6. Od křesťanské instituce k angažovanosti jednotlivých křesťanů

Když církev — zvláště v 19. století — viděla, že je konfrontována s procesem sekularizace, a uvědomovala si, že se stále více společenských oblastí a institucí vymyká jejímu řízení a poručnickování, reagovala na to v mnoha případech zakládáním velkého počtu křesťanských institucí, jako třeba křesťanských politických stran a odborových organizací, křesťanských škol, universit, sportovních sdružení, svazů apod. Těmito křesťanskými institucemi se pokoušela udržet si svůj dosavadní společenský a politický vliv. Dnes však můžeme říci, že doba těchto křesťanských institucí vcelku již minula. V průběhu sekularizačního procesu byla církev donucena se takových institucionálních pozic stále více vzdávat.

Církev tedy bude muset usilovat o nový poměr ke společnosti, ve které žije a jejíž částí je. K její spásné úloze totiž také patří, aby se starala o osud lidí. Musí se tedy vyvarovat jakékoliv „privatizace spásy“ [J. B. Metz]. Církev nebude moci jednoduše říci, omezíme se na čistě náboženské úkoly a přenecháme společnost jí samé. Bude muset převzít ve společnosti jako celku eminentní společenskokritickou úlohu. Bude muset kriticky dbát toho, aby nebyl zrazován celkový prospěch všech lidí, nejen katolíků. Tuto svou povinnost dnes však již církev nemůže zástat pomocí mocenské politiky ani pomocí mnoha křesťanských institucí a spolků. Ani církev jako církev, ani církevní spolky jako takové nemohou a nemají se politicky angažovat, poněvadž pro konkrétní jednání člověka ve veřejné oblasti *jednoznačné* křesťanské řešení neexistuje a ani existovat nemůže. Je totiž více různých možností, jak ve společenském životě na základě křesťanské zvěsti politicky jednat. Církev se tedy bude ze svých institucionálně zajištěných pozic stále více stahovat.

Místo oněch křesťanských institucí musí však dnes ve všech oblastech společenského života nastoupit angažování jednotlivých křesťanů. Křesťané musí tedy vědět, že jejich angažovanost ve službě bližním, všem bližním: ve vlastních rodinách, v jejich povolání, na pracovištích, ve straně, v odborovém hnutí apod. je naprosto nutnou povinností, kterou z nich nikdo nemůže sejmut. Služba

spolubližním není pro křesťany pouhým závazkem, ale přímo naplněním nového přikázání, které dal Kristus. Tak čteme u Mat 25,40: „Co jste tak učinili jednomu z nejmenších těchto mých bratří, mně jste to učinili.“ Splnění tohoto přikazu musí být dnes v plné šíři realizováno na institucionální rovině angažovaností jednotlivých křesťanů. Křesťan tedy uskutečňuje, nebo ztrácí svou spásu ve službě bližním.

7. Od zájmového zastoupení k sekulární diakonii

V minulosti církvi a jejím sdružením často šlo, a částečně jde ještě dnes, o získání jistých privilegií, přednostních práv a sféry vlivu pro sebe a pro své členy. V tom však tkví nebezpečí pádu do konfesionalizace, tedy podřízení určitých oblastí společenského života jednotlivým konfesím, jednotlivým světovým názorům, případně jednotlivým skupinám. Výsledkem je pak jakési vertikální „ztuhnutí“ společnosti, její rozštěpení do různých konfesionálních institucí a zájmových oblastí. Proti takovéto „domluvené demokracii“ [H. Th. Risse] musí vystoupit právě křesťané. Křesťan ví, že je zavázán solidaritou *všem* lidem. Nabízí-li církev institucionálně své služby lidem jako třeba v sociální oblasti prostřednictvím charity, pak musí být principiálně tato institucionální církevní pomoc svobodnou nabídkou všem lidem bez ohledu na to, jakou víru vyznávají. V žádném případě si nesmí církevní sociální instituce nárokovat právo na nějaký monopol. Musí naopak vycházet z toho, že ve společnosti je nutná koexistence podobných institucí. Důležité přitom je, aby se příslušníci církve neangažovali jen ve speciálních křesťanských sociálních institucích, ale byli zásadně účastníky ve všech institucích společnosti. Rozhodující důležitost má to, aby církvi nešlo jen o zájmové zastoupení, ale o diakonii v sekularizované společnosti a vůči této společnosti.

8. Od ghetta k otevřené církvi

V souvislosti s urbanizací a industrializací prodělala naše společnost intenzivní proces diferenciacce a segmentizace. Zatímco dříve probíhala na vesnici jak práce,

tak i rodinný život, doba oddechu a náboženský život v jednom a též prostředí, došlo nyní k rozdělení těchto oblastí do rozličných segmentů. Stejnému procesu segmentizace byla vystavena i církve, takže dnes představuje pouze subkultur, jeden z různých segmentů ve společnosti jako celku. Vlivem procesu sekularizace i tím, že se stáhla do vlastních křesťanských institucí, církve sama částečně ze společnosti emigrovala a uchýlila se do ghetta. Dnes jde o to, aby se stala znovu institucí otevřenou. V encyklice Pavla VI. „Ecclesiam suam“ čteme: „Církvev musí vstoupit v dialog se světem, ve kterém dnes žije. Církvev definuje samu sebe jako slovo, poselství a dialog. Toto hledisko je v životě církve jedno z nejdůležitějších“.¹²² Církvev se musí onou otevřeností ke světu zcela bytostně vyznačovat. Otevřenost pro společnost, pro problémy lidstva, v jehož středu církvev žije, musí být pro ni trvalým úkolem. Tato otevřenost se bude musit osvědčit především v tom, že církvev vstoupí do skutečného dialogu s církvevi ostatními, s nekřesťany, ale i s ateisty. Tato otevřenost bude tak musit prokázat, že členové církvev zasahují všude ve společenském životě solidárně se všemi lidmi dobré vůle. Bude tedy muset existovat trvalá komunikace mezi církvevi a všemi oblastmi, v nichž se uskutečňuje život lidí.

9. Změna ve způsobu misie

Církvev vycházela ve svém poslání z věty Nového zákona, která byla především v pozdějších dobách nezřídka falešně chápána. Jde o podobenství o hostině. U Luk 14, 23 čteme: „Vyjdi na cesty a k plotům a přinuf vejít (compelle intrare), aby se naplnil můj dům!“ Smysl tohoto místa je naprosto jednoznačný, služebník měl naléhavě prosit. Bylo osudným omylem, že základem misie se však stalo pochopení falešné. Tak Gratián interpretoval uvedené místo takto: „Heretiky je třeba přivádět ke spáse i proti jejich vůli“.¹²³ Je jasné, že se dnes misijní činnost naprosto nemůže rozvíjet v takovém duchu. Misie se dnes již nebude příliš spoléhat na nějaké křesťanské instituce, ale bude muset vycházet víc z osobního svědectví jednotlivého křesťana. Každý, kdo se pokouší přivést lidi do církvev nebo k víře politickou mocí nebo nějakým ná-

takem, je natrvalo odsouzen k ztroskotání. Zcela možná a naprosto nutná je však čestná snaha brát druhého vážně, v bratrské lásce mu sloužit a tak se mu pokoušet zvěstovat radostnou zvěst o vykoupení, aby byl získán jako získává milující svou nevěstu. Ne násilím, hrozbami nebo lstí, ale velkou trpělivostí a hlavně velikostí své lásky. Tak připadne tomuto samozřejmě žitému křesťanskému svědectví velký význam. Gertrud von le Fort píše: „Popravdě řečeno, je lidská láska tím jediným důkazem Boha, který je ještě dnes svět ochoten přijmout. Není to žádný racionální důkaz, ale ratio jej těžko zbaví síly.“¹²⁴

ZMĚNY STRUKTUR V DÍLČÍ CÍRKVI

1. Od velké farnosti k obci jedné obytné čtvrti

Zatímco v prvních stoletích církvev byla jedinou územní jednotkou v pastorační organizaci diecéze, vznikla postupně jako substruktura diecéze farnost. Dodnes zůstává většinou farnost nejnižší rovinou pastorační organizace církvev. V minulosti se osvědčila jako vhodný organizační a strukturální princip. Dnes se však především ve velkoměstech ukazuje, že i farní struktura vyžaduje jistou substrukturizaci. Velké městské farnosti byly sice již dříve často rozdělovány na menší přehledné farnosti. Určitým směrným číslem přitom bylo asi 5000 katolíků na jednu farnost.

Dnes už je však tato koncepce problematická. Docházíme stále víc k přesvědčení, že je mnohem vhodnější velkou farnost jako určitý druh správní a koordinační jednotky ponechat, ale současně vytvářet jisté substrukturev v podobě menších obcí, jako např. obcí jednotlivých domovních čtvrtí. Je zřejmé, že to má značné důsledky pro stavbu kostelů. Obce v jednotlivých obytných čtvrtích potřebují namísto velkých kostelů malá centra v rozsahu

většího bytu nebo malého sálu apod., kde se nekonají pouze bohoslužby, ale kde se také obec schází ke svým shromážděním. Podobná obec není přirozeně jediným strukturálním modelem, ale jednou z možností, která je pro velkoměsto jistě významná.

2. Od monopolu územní farnosti k jejímu doplnění funkčními obcemi

Farnost jako určitý územní celek odpovídala téměř ideálně společenským poměrům stabilní agrárně feudální společnosti. V rámci společenského řádu, v němž se téměř celý život lidí odehrával v oblasti určité vesnice nebo v hranicích jednoho města, znamenala územní farnost velmi dobré přizpůsobení tehdejšímu poměrům. Dnes však, kdy žijeme v industriální společnosti, která se vyznačuje velkou mobilitou, kdy obyvatelé farnosti její hranice často překračují a kdy nejen bydlení, ale i ostatní od bydlení oddělené funkce lidského života jako práce, rekreace apod. se realizují každá na jiném místě, nemůže si již v organizaci pastorače nárokovat územní farnost monopol, nýbrž musí být doplněna i jinými pastoračními strukturami. Jde o takzvané funkční obce, jako jsou například obce studentské, obce v závodech, obce vojáků, akademiků, obce v turistických střediscích, obce nevidomých, jazykových menšin, sezónních dělníků atd. Není důvodů, proč by takové obce nemohly být církvemi v plném slova smyslu, proč by se v nich neměla církev plně uskutečnit. Je možno dokonce říci, že subjektivně je u členů takovýchto funkčních obcí prožitek církevní společenství mnohem hlubší než v tradičních územních velkofarnostech. Funkční obec bude tedy mít v budoucnosti stále větší význam a bude představovat důležitý doplněk územního strukturálního principu.

3. Od schématu farnost — diecéze k odstupňované pastorační organizaci

V tradiční struktuře pastorační organizace existovaly vcelku jen dvě skutečné roviny pastorační činnosti: farnost a diecéze. Děkanát nikdy skutečný pastorační význam neměl. Byl a je vlastně dodnes pouhou strukturou

organizační. Klasické schéma farnost-diecéze však dnes již nestačí. Má-li odpovídat naší diferencované a mobilní společnosti, musí být doplněno. O jedné důležité struktuře na úrovni nižší než farnost, o obci jedné obytné čtvrti, již byla řeč. Dosavadní model je však třeba doplnit i na úrovni vyšší než farnost.

Především musí být jako skutečná pastorační organizační struktura vybudován děkanát. A ten se musí stát základnou skutečné činnosti, která shrne a bude společně vykonávat ty funkce, které přesahují možnosti obce obytné čtvrti nebo farnosti. Půjde zde třeba o duchovní správu sezónních dělníků, snoubenců, akademiků, o pastorační telefonní linku, o informační službu apod.

Ani tato rovina však nestačí. Pastorače musí být dnes koncipována i prováděna v širším rámci. Na venkově je třeba děkanáty stejné sociální struktury sdružovat do pastoračních oblastí. Fary a děkanáty jednoho města nebo jedné městské aglomerace by se sdružovaly v útvar, který bychom chtěli nazývat městskou církví. Takové struktury se dnes stávají zcela nutnou potřebou. Nemůžeme již dobře nést odpovědnost za skutečnost, že v našich velkoměstech celkem vzato každý farář dosud pracuje podle jiné koncepce. Takový nesoulad si jistě žádný systém nemůže dovolit. Na úrovni městské církve musí tedy dojít v pastoraci k nové integraci všech obcí. Městská církev a stejně tak i venkovská pastorační oblast by měly mít určitá krystalizační centra, třeba ústřední kostel nebo církevní středisko, kde by také fungovaly nejdůležitější církevní instituce jako charita, telefonní duchovní služba apod. Zmiňme se ještě alespoň zběžně o tom, že i nad diecézi jsou nutné dodatkové struktury, jako např. národní církev a církev kontinentální.

4. Od sakralizované bohoslužby k bratrskému obětnímu shromáždění

Stejně tendence, o kterých jsme se již zmínili, se nutně projeví i ve formě bohoslužeb. Dnes jsou ještě naše bohoslužby a formy bohoslužebného shromažďování do značné míry sakralizovány, to znamená, že používáme forem, gest, rituů a jazyka, které se vyskytují pouze při bohoslužbě, a ve všedním lidském soužití nemají žádný

smysl. Takové rity a formy bohoslužby musí být nejdříve dnešnímu člověku vysvětleny, aby vůbec mohl porozumět tomu, co je jimi míněno. Musím-li dnešnímu člověku nejdříve vysvětlit, že např. mytí rukou značí vnitřní obrácení, pak již umývání rukou nemluví samo za sebe, a je sakrálním ritem, tj. ritem, který se vyskytuje pouze při bohoslužbě a se kterým se v tomto významu člověk ve svém životě nikdy neseťká. Bude tedy třeba se takové sakralizace postupně vzdávat a nacházet pro naši bohoslužbu formy, které jsou lidem z jejich života známé. Sejdou-li se dnes lidé například k nějaké schůzi nebo slavnosti, je zcela samozřejmým zvykem, že předseda celé shromáždění pozdraví. Bylo by jistě dobré, kdyby ten, kdo bohoslužebnému shromáždění předsedá, obec pozdravil a v nutném případě se i představil, aby všichni věděli, kdo před nimi stojí. Nejde ovšem vůbec o nějaké zevšedňování bohoslužeb. Naším požadavkem spíše je — poněkud zjednodušeně vyjádřeno — nevytvářet bohoslužbu sakrální, ale slavnostní. Do bohoslužby by měly být převzaty formy slavnostního shromáždování dnešní společnosti. Sociologie nám říká, že ve společenském životě existuje i v dnešní naší společnosti množství rituálních projevů a mnoho symbolů. Měli bychom se pokusit o plodné využití těchto projevů i v naší bohoslužbě.

5. Od stavovského principu k uznání rodiny v církvi

Naše pastorace v minulosti byla, a zčásti ještě je, vybudována do značné míry na tzv. přirozeném stavovském principu, tzn. že existovala přísně oddělená seskupení a církevní sdružení pro muže, ženy, chlapce a děvčata. Takové členění podle pohlaví a věku vzniklo v době, kdy rodina v užším smyslu, to znamená rodina pouze dvou generací, neměla téměř žádný význam. Převládajícím rodinným typem byla rodina vícegenerační, která byla pevně zabudována do rámce homogenního vesnického společenství nebo maloměstského prostředí. Dnes je však význam takových pevných větších společenských svazků jako vesnice nebo maloměsto značně potlačen a převládajícím typem je právě dvougenerační rodina. Tato rodina se dnes v naší urbanizované a industrializované společnosti ukázala být relativně silnou sociální jednotkou

a představuje jedno z nejdůležitějších — ne-li právě nejdůležitější — socializačních prostředí, tzn. instituci, která předává životní hodnoty společnosti — a tedy i víru — příští generaci. Musíme však konstatovat, že církev svou dosavadní formou pastorace podle přirozeného stavovského principu rodinu víceméně trhá a jednotlivé její členy oslovuje odděleně. Aniž chceme rozdílnosti pohlaví nebo věku popírat, bude jistě nutné, aby rodina byla v duchovní správě mnohem více oslovována jako celek a byla účinná na východiskem pastoračních snah. Některé náběhy již existují, např. rodinné skupiny.

6. Od monologické struktury zvěsti ke struktuře dialogické

Navykli jsme se dívat na hlásání křesťanské zvěsti jako na pochod monologický. Úředně ustanovený kněz zvěstuje v kázání boží slovo a obec je jen naslouchající, pasivní částí. Zvykli jsme si především na představu vidět v kázání prakticky jedinou formu zvěsti. Zde je nutné nové pojetí. Nejdříve je třeba říci, že i kněz je posluchač, a to posluchač božího slova. Celá církev a každý jednotlivý člen obce je tedy v prvé řadě tím, kdo přijímá a musí naslouchat zjevení. Všichni jsou podřízeni slovu božím. Pak teprve platí, že knězi připadá — na základě svěcení a pověření biskupem — jistě důležitá funkce v celku zvěstování, že však nositelem zvěstování je celá obec, všechny údy obce. Právě tato myšlenka je v Novém zákoně vyslovena zcela zřetelně, např. 1 Kor 14,26 nn: „Když se sejdete, jeden z vás má žalm, jiný poučení, jiný zjevení, jiný dar jazyků, jiný dar vykládání, všechno ať se děje ke vzdělání! Vždyť můžete všichni prorokovati, jeden po druhém, aby se všichni učili a všichni vzdělávali.“

Měli bychom tedy mnohem více uplatňovat dialogickou strukturu zvěstování, třeba v rozmluvě a ve skutečném dialogu i uvnitř bohoslužeb. To se může dít rozličným způsobem. Při bohoslužbách v malých kroužcích je zcela dobře myslitelné a žádná rubrika to nezakazuje, aby se místo kázání konala rozmluva. Rozmluva se však může konat i jako určitá příprava na kázání nebo po bohoslužbě.

7. Od patriarchálně řízené farnosti k obci bratří

Tradiční představa farnosti je často ještě dnes spojena s představou velebného pána nebo alespoň patriarchálně pojatého faráře na jedné straně a poslušných, zbožných farních dítek na straně druhé. To všechno dohromady vytváří onu tak často citovanou farní rodinu, jež je ovšem chápána zcela patriarchálně, totiž tak, že jedině otec udává v rodině tón. Takový model je však již v naší době anachronismem, a neměli bychom se tedy divit, když se mladí a dynamičtí lidé necítí být něčím takovým oslovováni. Ani obraz kněze jako pastýře nebo vrchního pastýře, k němuž přísluší věrné ovečky, není zrovna šťastný.

Jde nám o docela jiný vzdor, totiž o obec bratří. V takové bratrské obci vládne ona principiální kolegialita, o které již byla řeč — rovnost jednotlivých členů jakožto křesťanů, nesentimentální, zcela neromantické, protože docela střízlivé a k pomoci ochotné bratrství. V takové obci jsou za prospěch celé obce odpovědni všichni členové. Příslušníci obce vložili konkrétní odpovědnost za vedení všech záležitostí na demokraticky zvolené grémium. Jednou snad budou moci volit i svého bratra v duchovním úřadě — kněze. Ten bude mít přirozeně zvláštní funkci ve vedení obce i při zvěstování slova a převezme předsednictví při slavení obětní hostiny. Mimoto však bude existovat i mnoho jiných funkcí, takže kněžská služba bude jen jednou z četných jiných služeb v obci.

ZÁVĚR

Můžeme se ptát: je to ještě církev, jak ji známe? Není to již nějaká jiná církev? Není to utopie? Církev je svou podstatou dějinná veličina. Měla již během svých dějin více podob: od církve bratří přes církev institucionální až po církev celonárodní. Dnes je opět v krizové situaci

a hledá novou podobu, kterou bychom mohli nazvat církev obcí. Nejde však o žádný svévolný vývoj, ale o cestu, na níž se církev především stává tím, čím má podle Ježíšovy vůle být, totiž přítomností Boha, který se v Kristu sděluje světu.